

ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖНАРОДНУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ МІГРАЦІЮ

Світлана КАЛІНІНА,

*доктор економічних наук., професор,
в. о. завідувача кафедри економіки праці
Маріупольський державний університет (м. Київ)*

На сучасному етапі економічного розвитку поглиблення міжнародного поділу праці виступає об'єктивною умовою прогресу національних економік: міжнародний поділ праці зумовлює диференціацію форм економічної діяльності, розширення напрямків співробітництва та обміну результатами економічної діяльності між країнами. Рівноправне включення країн до системи світогосподарських відносин визначається можливостями продукування конкурентних переваг в системі міжнародного поділу праці. За даних умов кардинально зростає роль якості трудових ресурсів, першочергового значення набувають питання трудоресурсного забезпечення національних економік у високоінтелектуальному сегменті.

Одночасно відсутність належних умов реалізації трудового потенціалу і професійної самореалізації в країнах походження висококваліфікованої робочої сили спричиняють потужні потоки інтелектуальної міграції, які на сьогодні виступають найбільш усталеним сегментом в структурі міжнародних міграційних переміщень.

Так, лише у 2019 р. було видано 1645 та поновлено 1270 дозволів на проведення досліджень українцями на території країн ЄС. Лідерами за кількістю виданих дозволів на проведення досліджень науковцями з України є Нідерланди (338 од.), Італія (284 од.), Іспанія (203 од.) [2, с. 118].

Як свідчать результати опитувань, у якості причин, що обумовлюють відтік інтелектуального капіталу в Україні за кордон, є зниження престижу науки в суспільстві, незатребуваність професійних знань вчених, невизначеність професійних і кар'єрних перспектив (тільки 46% вчених вважають, що реалізують свій потенціал повністю), прогресуюча комерціалізація науки (більше 80 % відзначили, що прагнення комерціалізації, не притаманне науковій діяльності, відволікає від фундаментальних досліджень). При цьому більшість опитаних (76 %) серед причин від'їзду вказують на низький життєвий рівень науковців [1, с. 179–180]. Дійсно, оплата праці вчених в Україні не витримує конкуренції з країнами призначення: Німеччина – 84 тис. грн. на місяць, Велика Британія – 75 тис. грн., Литва – 70 тис. грн., Польща – 59 тис. грн. на місяць тощо.

Пріоритетними географічними напрямками міграції науковців є Сполучені Штати Америки (де прийнята спеціальна еміграційна поправка щодо еміграційної квоти стосовно країн колишнього СРСР, що збільшується на 50 тис. осіб щорічно для емігрантів високої і найвищої кваліфікації за спеціальностями, необхідними

американській економіці – фізики, математики, біотехнологи, програмісти і т. і.), країни ЄС, Канада, Австралія.

Фактично на світовому ринку праці утворився новий сегмент, який пов'язаний з використанням висококваліфікованих фахівців (наукових працівників, інженерів, аналітиків систем і т. і.) [3, с. 54]. Сучасна міжнародна інтелектуальна міграція умовно складається з двох частин: висококваліфіковані фахівці, які мігрують з однієї розвиненої країни в іншу (переважно в межах Європи); висококваліфіковані фахівці, які виїжджають з країн Азії, Африки, Латинської Америки та Східної Європи [2, с. 116].

Так, за даними Євростату, в 2019 р. Україна стала лідером серед країн світу за кількістю осіб, які отримали дозвіл на проживання в країнах ЄС-28 (757 тис. заявників, або 25,6 % від всіх претендентів на отримання дозволу на проживання в ЄС), випередивши Китай (3,7 %), Індію (4,4 %), Бразилію (3,4 %), Марокко (4,5 %). Абсолютним лідером серед країн ЄС за кількістю дозволів на проживання, виданих українцям, є Польща – 79,2 % від загальної кількості дозволів [4, с. 39].

До вказаної тенденції додається також освітня міграція. Якщо протягом 2008–2013 рр. спостерігалось повільне зростання кількості студентів за кордоном, то з 2014 р. ці процеси значно пришвидшилися, і в 2018 р. за кордоном навчалося майже вп'ятеро більше студентів порівняно з 2008 р. (157 тис. осіб і 32,2 тис. осіб відповідно) [4, с. 40]. Враховуючи, що середня вартість людського капіталу українця у віці 15–24 років оцінюється на рівні 160 тис. дол. США, а поточні втрати України від еміграції за рік становлять щонайменше 4 % ВВП [4, с. 41–42], можна стверджувати, що питання освітньої міграції необхідно розглядати в контексті проблематики економічної безпеки держави.

Оскільки освіта і наука на сучасному етапі стають найбільш вагомими факторами довгострокового економічного розвитку, висококваліфікована робоча сила перетворюється на стратегічний економічний ресурс, що зумовлює постійне зростання вимог до якісних показників трудових ресурсів держав і визначає необхідність формування глобальної міграційної політики як умови забезпечення позитивного вкладу міграції в економічний розвиток на глобальному та національному рівні [5, с. 191].

Глобальна міграційна політика має базуватись на взаємодії між країнами-експортерами мігрантів і приймаючими країнами з метою прийняття взаємовигідних (взаємоприйнятних) рішень в системі світового ринку праці. Міграційна політика України при цьому має спиратись на міждержавні угоди з країнами, які потенційно виступають країнами призначення вітчизняної робочої сили, що вимагає від України формування власної моделі регулювання зовнішньої трудової міграції з метою максимізації дії позитивних і мінімізації прояву негативних наслідків міжнародної трудової міграції, особливо у висококваліфікованому сегменті.

Список джерел:

1. Калініна С. П., Гетьманенко Ю. О., Давидюк Л. П. Розвиток міжнародного ринку праці: глобалізаційний аспект: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 240 с.
2. Олійник О. О., Торяник Т. В. Європейський вектор інтелектуальної міграції. *Соціальна економіка*, 2022. Вип. 63. С. 114–123.
3. Козар В. В. Вплив глобалізації світового ринку праці на ефективність використання трудового потенціалу країни. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2018. №2. С. 51-59.
4. Подра О. П., Петришин Н. Я. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми економіки та управління”, 2022. № 1 (9). С. 37–46.
5. Калініна С. П., Булатова О. В., Кушнарєнко О. П., Савченко Е. О. Розвиток світового ринку праці в умовах глобалізації: трансформаційний дискурс: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 221 с.